

Factsheet basisvaardigheden burgerschap in het voortgezet onderwijs

In deze factsheet geven we inzicht in de stand van zaken van burgerschapsonderwijs in het voortgezet onderwijs in Nederland. Hoe staat het met de burgerschapscompetenties van leerlingen in het tweede leerjaar? Hoe ziet het burgerschapsbeleid op middelbare scholen eruit en hoe wordt burgerschapsonderwijs aangeboden? Is de school een oefenplaats?

Burgerschapscompetenties van vo-leerlingen

Burgerschapscompetenties zijn de kennis, vaardigheden en houding die leerlingen helpen respectvol met anderen om te gaan en een bijdrage te leveren aan de samenleving. Zo kunnen ze meedoen in de democratie en actief deelnemen aan de gemeenschappen waarin ze nu en later leven.

Er zijn grote verschillen in burgerschapskennis tussen leerlingen.

- Meer dan de helft van de leerlingen scoort hoog op kennis en beschikt daarmee over specifieke en geïntegreerde kennis en begrip van burgerschap. Een op de zeven jongeren scoort laag.
- De verschillen hangen vooral samen met de achtergrondkenmerken van leerlingen: sociaaleconomische achtergrond (van ouders) en migratieachtergrond.
- Vmbo-leerlingen scoren het laagst en vwo-leerlingen het hoogst.
- Leerlingen en leraren in het vmbo denken dat abstracte burgerschapsonderwerpen te ingewikkeld zijn voor vmbo-leerlingen.

Nederlandse leerlingen schatten hun eigen burgerschapsvaardigheid lager in dan leeftijdsgenoten in vergelijkbare landen zoals Denemarken, Noorwegen en Zweden en de Duitse deelstaat Noordrijn-Westfalen.

- Havo/vwo leerlingen hebben meer vertrouwen in hun eigen burgerschapsvaardigheden dan leerlingen in het vmbo.

Leerlingen hebben over het algemeen een positieve burgerschapshouding.

- Havo/vwo-leerlingen zijn positiever dan leerlingen in het vmbo.
- Veel jongeren zijn positief over het politieke systeem van Nederland. Het percentage jongeren dat vertrouwen heeft in de landelijke overheid en het nationaal parlement is hoger dan het internationaal gemiddelde, maar lager dan in de meeste vergelijkingslanden.
- Veel jongeren willen politiek betrokken zijn, bijvoorbeeld door te stemmen. Toch is de stembereidheid lager dan het internationale gemiddelde.
- Leerlingen hebben een lagere verwachting van hun toekomstige politieke participatie en deelname aan (politieke) activiteiten. Vwo-leerlingen zijn meer bereid om deel te nemen aan de politiek dan vmbo-leerlingen.

Burgerschapsbeleid op middelbare scholen

Het is belangrijk dat je school een duidelijke visie op burgerschap heeft, die past bij de leerlingpopulatie. Bevorder doelgericht en samenhangend de basiswaarden van de democratische rechtsstaat, het respect voor diversiteit en bijbehorende sociale en maatschappelijke competenties.

Leraren doen (onbewust) al veel aan burgerschap, maar vaak bieden ze het versnipperd aan.

- Soms mist er een concrete burgerschapsvisie, concrete leerdoelen, of een leerlijn burgerschap.

Onderwijsaanbod

Als school heb je de vrijheid om je burgerschapsonderwijs vorm te geven en te kiezen hoeveel tijd je hieraan besteedt, zolang je voldoet aan de kaders van de wettelijke opdracht voor burgerschap.

- Leraren gebruiken vaak tekstboeken om burgerschapsonderwijs te geven.
- In het vo worden vooral geschiedenis, maatschappijleer en andere zaakvakken met burgerschap geassocieerd.
- Nederlandse scholen geven minder aandacht aan burgerschapscompetenties dan in vergelijkingslanden.
- Met uitzondering van culturele en sportactiviteiten, krijgen extra-curriculaire activiteiten weinig aandacht in de school.
- Leraren voelen zich bekwaam om leerlingen les te geven over burgerschapsonderwerpen die gaan over democratie, rechtsstaat, politiek en diversiteit. Meer dan de helft van de leraren besteedt expliciet aandacht aan diversiteit en inclusie als burgerschapsonderwerpen.
- Leraren besteden minder aandacht aan politieke en maatschappelijke onderwerpen.
- In het vmbo ligt de nadruk meer op aanpassen aan bestaande normen, terwijl op havo en vwo een kritische houding wordt gestimuleerd.

De school als oefenplaats

Een open en democratisch klimaat in de klas en op school draagt bij aan de ontwikkeling van burgerschapscompetenties van leerlingen. Ook burgerschapsactiviteiten van leerlingen op school en daarbuiten zijn van invloed.

- Leerlingen hebben een positief beeld van hun relatie met de leraar.
- Leerlingen hebben minder het gevoel dat er een open klasklimaat is met ruimte voor discussie, dan leerlingen in andere landen.
- Leerlingen doen minder vaak mee aan burgerschapsactiviteiten op school. Havo/vwo-leerlingen doen dit vaker dan vmbo-leerlingen.

Zelf aan de slag? Zo breng je burgerschapsonderwijs in kaart

De wettelijke opdracht voor burgerschap (2021) vraagt van scholen om resultaten van het burgerschapsonderwijs in kaart te brengen, maar scholen zijn vrij om te kiezen hoe ze dat doen. Hieronder vind je een aantal suggesties:

- Met vragenlijsten, enquêtes, rubrics en vignettes kun je de competenties van leerlingen in kaart brengen.
- In een portfolio kunnen leerlingen hun activiteiten bijhouden en hierop reflecteren.
- Voer gesprekken met elkaar, met leerlingen en met ouders over welke thema's er op school spelen.
- Met landelijke onderzoeken en zelfevaluaties kun je je burgerschapsonderwijs vergelijken en evalueren. Wat gaat er goed en wat verdient er aandacht?

Denk vooraf goed na over wat je wilt onderzoeken en kies het instrument dat hier het beste bij past en de meest betrouwbare resultaten oplevert. Met de resultaten kun je het burgerschapsonderwijs aanscherpen en de ontwikkeling van je leerlingen monitoren.

Wil je meer weten over het in kaart brengen van burgerschap? Kijk dan op **Expertispunt Burgerschap: Resultaten en kwaliteitszorg**.

Deze factsheet is gebaseerd op nationaal en internationaal onderzoek uit 2022. Wil je op je eigen school aan de slag met burgerschapsonderwijs? Kijk voor ondersteunende materialen op www.slo.nl/basisvaardigheden